

SLOVENCİ V SREDNJEVEŠKEM RIMSKO NEMŠKEM CESARSTVU

1) NASELITEV SLOVANOV v VZHODNOALPSKI in PREDALPSKI PROSTOR

Proces poteka v več valovih, končna naselitev ni enakomerna, zajela je področja na izkrčenem gričevnatem in srednje gorskem svetu, ki so bila najprimernejša za obdelovanje še iz antike in občutno varnejša (zaradi višine, bojijo se vdorov tujih plemen)

☐ po L.550: iz SV, prek Donave, skozi Moravska vrata na področje današnje Avstrije (Mura, Drava). To so:

Zahodni Slovani, z njimi pridejo Obri-Avari.

☐ 2. pol. 6. st.: iz JV (Balkan) ob Savi; na S do Drave, na Z do in prek Soče

a) MEJE NASELITVE

~S: Donava (Dunajski gozd)

~J: meja med Slovenijo in Hrvaško (Kolpa, Sotla)

~Z: Travna, Aniža, Salzburg, Ziljska dolina, Soča, Furlanija, skoraj do morja

~V: Z del Panonske nižine

Pleme Karantancev je polietnične sestave: Slovani, Hrvati, Dudlebi, Romanski staroselci, Avari, Bolgari, Germanski drobci...

Slovani na tem področju povzročijo številne spremembe: uničijo rimska mesta; propadejo cerkvena organizacija s škofijami, pismenost in pravni red. Staroselce ubijajo ali zaslužnijo; del se jih kasneje stopi s Slovani. Postopoma se ustalijo; pospešujejo sadjarstvo, vinogradništvo, naselbine (gradišča)...

2) KNEŽEVINA KARANTANIJA

a) SAMOVA PLEMENSKA ZVEZA

Po naselitvi Slovanov na področju V Alp je najprej nastala zveza Čehov in Moravanom, 623 pa so se jim pridružili Slovani na področju današnje Avstrije. Vsi se povežejo v Samovo plemensko zvezo, da bi se skupaj borili proti Avarom na V in Germanom na Z.

Samo vlada od **623 do 658**, je Frankovskega rodu, trgovec.

☐ **MARCA VINEDORM** - Slovani v osrčju V Alp so že v okviru Samove plemenske zveze sestavljali posebno mejno pokrajino, s knezom Valukom.

b) KARANTANIJA 658-820

Je najstarejša zgodnje srednjeveška politična tvorba na področju V Alp. Center ima na Gosposvetskem polju, središče je Krnski grad.

☐ Ustoličevanje knezov

Za obred so rabili 2 stola: Knežji kamen in Vojvodski stol. Poteka v Slovenskem jeziku, izvajajo ga od 8-15. st (karantanski knezi; frankovski grofje; koroški vojvode). Nakazuje možnost da oblast izvira iz ljudstva ☐ suverenost/vladavina ljudstva.

☐ Družbena podoba Karantanije

Večino prebivalstva sestavljajo svobodni člani skupnosti. Prisoten je proces razslojevanja.

~ **knez in vodilni sloji/prvaki** - okrepili so se v vojaških spopadih

~ **kosezi** - oboroženi knezovi spremljevalci, v zameno za to pa dobijo zemljiško posestvo. Sodelujejo pri ustoličevanju. Po propadu Karantanije so se deloma spremenili v plemstvo, povečini pa ostali kmetje, do 13. st. so ohranili številne pravice in privilegije (svoje pravo in sodstvo, osebna svoboda, vloga pri ustoličevanju, niso vključeni v fevdalna gospostva).

~ **patriarhalni sužnji in staroselci** - najnižji družbeni položaj

☐ 743 - Izguba zunanje samostojnosti

do 749 je vladal knez Borut; ki je Bavarce poprosil za pomoč zaradi vdorov Obrov na V (Panonska nižina). Ti jih v zameno za pomoč podvržejo Bavarski in s tem Frankovski nadoblasti (Pipin Mali). Posledice:

-- *postane Vazalna-podrejena kneževina*

-- *po 743 se prične proces pokristjanjevanja na področju Karantanije*

-- *novega kneza morajo potrditi na Frankovskem dvoru*

-- *Karantanija se vključi v Z civilizacijski krog (kultura, gospodarstvo, vera..)*

☐ karantanski knezi:

Valuk (626), Marca Vinedorm

Borut (do 749)

Gorazd (749-752) - potrdi ga Pipin Mali, prične se proces pokristjanjevanja

Hotimir (752-768) - pravo pokristjanjevanje

Valtunk (769-772)

☐ Pokristjanjevanje na področju Karantanije

Bavarci so s seboj vzeli talce (Borutovega sina Gorazda in nečaka Hotimirja), imajo jih na otoku Kimsko jezero v samostanu, vzgajajo jih v krščanskem duhu. Knez Hotimir pošlje Virgila, nato Modesta da vero širita med ljudstvo. V času Hotimirja se je vera močno utrdila.

Uvedejo Irski misionarski način pokristjanjevanja: je nenasilno, verjamejo v besedo, moč prepričevanja; upoštevajo jezik ljudstva, ne ukinejo poganskih šeg in navad ampak jim dajo krščansko vsebino, zmanjšajo desetino (Slovanska desetina, za 1/3 nižja od običajne).

Kljub veliki prilagoditvi razmeram pa se Karantanci 3x uprejo pokristjanjevanju. 2x v času Hotimirja, največji **upor** pa je po njegovi smrti: **769-772**. Zadušen je z bavarsko vojsko, na prestol postavi Valtunka.

Kršćanstvo se na naš prostor širi iz 2 smeri:

☐ Salzburg: S od Drave

☐ Oglej/Akvileja: J od Drave

Mesti med seboj tekmujeta, zato leta 811 Karel Veliki določi mejo med njima: Drava je mejna reka; delitev velja okoli 1000 let.

820-Izguba notranje samostojnosti

Upor Ljudevita Posavskega proti Frankovski državi je trajal dolgo časa; središče je v Sisaku. Pridružijo se mu Karantanci. Uporniki so premagani, zato jim odvzamejo tudi notranjo samostojnost. Karantanija kot državna tvorba ne obstaja več, na novo jo upravno organizirajo-grofi je, nadaljuje se pokristjanjevanje, uvedejo fevdalizem.

c) KARNIOLA

Druga Slovanska kneževina na področju V Alp, bila je na področju današnje Slovenije. Nastala in propadla v 8. st.

d) SPODNJA PANONIJA

Nastala v 8. st na področju današnje Madžarske (Z del Panonske nižine ob Blatnem jezeru). Pod vodstvom **Pridina** priznavajo Frankovsko nadoblast; **Kocelj** pa uspe ustanoviti samostojno kneževino. Pri veri se nasloni na **Cirila in Metoda**, ki uvedeta krščanstvo in bogoslužje v Slovanskem jeziku. Ustvarita prvo **slovansko pisavo-glagolico**, njuni učenci pa se **cirilico**.

3) FEVDALNI SISTEM

a) ORGANIZACIJA ZEMLJIŠKEGA GOSPOSTVA

Pravni lastnik zemlje- vrhovni senior (kralj ali cesar) je neposredno upravljala le manjši del te zemlje. Večino je kot fevde razdelil svojim velikim vazalom. Le ti so del fevda obdržali v neposrednem izkoriščanju, drugi del pa kot manjše fevde razdelili svojim vazalom ter tako zanje postali nadrejeni-seniorji. Vazal je v zameno za fevd moral seniorju nuditi pomoč (vojaški pohodi, oskrbovanje seniorja in njegove družine) in nasvete (politično, pravno svetovanje).

☐ **Fevd/zemljiško gospostvo**: sestavljeno iz 2 delov:

~ **dominikalna/pridvorna zemlja**: zemlja, ki je bila obdelovana v neposredni bližini fevdalca

~ **rustikalna/zakupna zemlja**: zemlja, ki so jo uživali podložniški kmetje v zameno za **dajatve in delovne obveznosti (tlako)** na dominikalni zemlji. Število kmetij na rustikalni zemlji se je gibalo od 1-100 in več.

~ **kmetija-huba**: obsegala je toliko zemlje, da jo je lahko obdelala ena družina.

~ **srenjska/skupna zemljišča**: gozdovi, goščave, močvirja, pašniki... lahko jih izkoriščajo fevdalci in podložniki

Zemljiško gospostvo je predstavljalo gospodarsko in upravno-politično ter sodno enoto.

☐ Podložniška razmerja

Kmetje so do fevdalcev imeli določene obveznosti:

☐ Tlaka-delovne obveznosti (nekaj dni v tednu)

☐ dajatve:

~ desetina

~ vsakoletna dajatev cerkvi

*zemlja v zakupu: kmetje jo imajo v zakupu v zameno za določene obveznosti, a nanjo niso vezani

*zemlja v dedni podložnosti: kmetje niso smeli zapustiti kmetije, niso se smeli poročati brez dovoljenja, na zemljo so vezani nevoljniki; fevdalec si tako zagotovi nepretrgano delovno silo

4) SVETO RIMSKO CESARSTVO NEMŠKE NARODNOSTI 800-1806

Cesarstvo je bilo državni okvir za večino slovenskega prostora od 9. st. dalje.

Ime SRCNN je država dobila kot: spomin na antiko in Z Rimsko cesarstvo (propadlo 476, a Karel Veliki združi velik del v svojo državo, «sveto»-zaradi krščanstva, «Nemško»-ker so bili prebivalci največini Nemci, a se uveljavi šele v 15. st.

a) KAREL VELIKI IN KAROLINŠKA RENESANSA

Frankovska država je dosegla največjo moč v času **Karla Velikega (768-814)**. Leta **800** je bil **okronan za rimskega cesarja**, združil je ves zahodni krščanski svet. Državo je razdelil na več kot 200 grofij v notranjosti in na mejne grofije-marke. K enotnosti države so pripomogli zakonski predpisi-kapitulariji. Da bi pospešil notranjo trgovino je poenotil mere in uteži ter poskušal ustvariti trdno valuto. Vojska je bila izrazito celinska, najpomembnejšo vlogo je imela konjenica. Kronanje Karla Velikega za rimskega cesarja je predstavljalo zlitje krščanskih, germanskih in rimskih izročil; saj je kot vladar spodbujal prenovo kulturnega življenja, od tod ime »karolinška renesansa«. Karel Veliki je izvedel številne reforme:

~ na dvoru v Aachnu zbere veliko število učenjakov

~ spremeni se organizacija šolstva; šole ustanavlja po samostanih in škofijskih središčih

~ prične se veliko prepisovanje starih rokopisov; kar privede do reforme pisave—karolinška minuskula

☐ **razpad enotne karolinške države**

Sin Karla Velikega- **Ludvik Pobožni (814-840)** je po smrti kraljestvo prepustil 3 sinovom, ki so ga **843 z verdunsko pogodbo** razdelili na 3 dele:

~ **Karel Plešasti**: Z del frankovske države-romanska Francija

~ **Ludvik Nemški**: V del frankovske države- germanska Nemčija (sem se prenese Rimska krona v RNC)

~ **Lotar**: osrednji del

Vzroki za razpad:

Šibki vladarji, nesporazumi med sinovi Ludvika Pobožnega

Gospodarska, jezikovna in etnična raznolikost države

Neenakomernost v razvitosti

Težnje visokega plemstva po samostojnosti (partikularizem-fevdalna anarhija)

Zunanja nevarnost-vdori Normanov, Arabcev, Madžarov

*Partikularizem-razdrobljeno ozemlje ostane skozi celotno Sr. vek vse do 18. st, ko pride do procesa centralizacije

☐ **konec frankovske veje karolinške dinastije**

Leta **911** je umrl **zadnji karolinški kralj Ludvik Otrok**, s katerim se je končala ta veja frankovske dinastije. Od tu dalje govorimo o Nemški, in ne o V frankovski državi. Izročilo karolinškega rimskega cesarstva je prešlo na nemške vladarje. Istega leta je bil za vladarja izbran **Konrad iz družine Konradinov**, ki je bil most med frankovsko in nemško zgodovino.

b) NASTANEK RIMSKO NEMŠEGA CESARSTVA

Za prvega cesarja in ustanovitelja Nemške države velja **Oton Veliki (936-973)** iz saške dinastije. Ugled mu je zrasel, ko je **955 premagal Madžare na Leškem polju** (Bavarska). Močno se je zanašal na duhovščino. Ko si je utrdil oblast v Nemčiji, se je vmešal v zadeve Italije, izkoristil je njeno razdeljenost in zasedel S Italijo ter se odpravil do Rima.

Leta **962** ga je rimski papež kronal za **rimsko-nemškega cesarja (RNC)**; tako je deloma obnovil državo Karla Velikega.

□ RNC v naslednjih stoletjih

Država je obsegala: *današnja Nemčija, S Italijo, Burgundijo in naše ozemlje.*

Oblast nemških cesarjev pa se je v kasnejših stoletjih vedno bolj omejevala na nemške dežele (vidno v imenu, ki se je uveljavilo od 15. st. d. SRCNN). Državi so vladale različne dinastije: Saška, Salijska, Staufovska..

c) VZPON HABSBUŽANOV

Od **1250-1273 nastopi obdobje interregnuma-brezvladja** (anarhija). 1273 so volilni knezi v želji, da cesarska oblast ne bi rasla, izvolili nepomembnega fevdalca **Rudolfa Habsburškega** (menijo, da bi ga lahko manipulirali, a jih on podkupi).

* *Habsburška dinastija je vladala do 1806, z vmesno prekinitvijo od 1208-1437, ko so vladali Luksemburžani.*

Rudolf je kmalu ugotovil, da je nemogoče obnoviti cesarsko moč. S spretno politiko je dosegel zmago nad mogočnim češkim kraljem **Otokarjem II. Premislom** (1287), ter tako vzpostavil mir v državi in mir s papežem.

□ Ureditev države

Država je bila sestavljena iz posvetnih kneževin (vojvodine, grofije), cerkvenih deželnih teritorijev (škofije) in mest (Hansa). Te različne enote so bile povezane v ohraplo federacijo-**konfederacijo**. Države, državnice so imele skupno predstavništvo v državnem zboru, sicer pa so pazile na svojo suverenost. Cesarstvo je bilo urejeno **dualistično**- ob cesarju je odločal tudi državni zbor, sestavljen iz *plemstva, duhovščine in meščanstva*. (kmetje izvzeti). Čeprav so cesarji uživali velik ugled, je bila njihova oblast realno majhna, bili so le koordinatorji skupnih interesov. Habsburžani so si zato prizadevali za razširitev ozemlja na tista področja, kjer bi lahko vladali kot deželni knezi (dedna posest).

d) SLOVENSKI PROSTOR V VISOKEM IN POZNEM SREDNJEM VEKU

□ Velika Karantanija; mejne krajin

Ime Karantanija se je uveljavilo na večini prostora med Dravo, Savo, Donavo pod Dunajem in v Panoniji, ime Karantanci pa je veljalo za vse Alpe in Panonske Slovane. Naše področje je bilo mejno področje cesarstva, zato je bilo ogroženo in izpostavljeno tujim vdorom- **vdori Ogrov/Madžarov konec 9 in v 10. st**

Zaradi boljše obrambe so v 10. st. uredili novo krajinsko organizacijo- ustanovili so nove upravne enote- **mejne krajin/marke in grofije**. Nastale so: **6 grofij ob rekah zgornji Anizi in Muri, Karantanska, Vzhodna, Podravska-Ptujska, Savinjska, Kranjska, Istrska in Furlanska krajina**. Vse te krajin, razen Vzhodne, je cesar priključil in podredil samostojni vojvodini Koroški, področje se je imenovalo **Velika Karantanija, od 976-1002**. Z razpadom te tvorbe se je pričel *proces nastajanja slovenskih dežel, ki je trajal do 15. st.*

□ karantanski vzhod in primorje

Vzhodno od pasu mejnih krajin je na prelomu tisočletja nastalo ogrsko kraljestvo v Panonski nižini. Natančneje meje med državama sprva ni bilo. **Madžari** so si proti koncu 11. st. prilastili **Prekmurje in Porabje**.

Romanskim mesto ob obali: **Trst, Koper, Piran, Novigrad, Poreč, Pula in Labin** nova oblast ni bila po godu, saj so jim Franki vsiljevali svoj tip uprave. Velik del podeželja je prešel pod cerkvena zemljiška gospodarstva. Že v **9. st** so se za obalna mesta pričeli zanimati **Benečani**, ki so v njih videli zaveznike in trgovske partnerje.

□ spremembe v ureditvi karantanske družbe

Na prostoru V Alp se je od **1. pol/9 st. (820) do 11. st** uveljavljala **zahodni gospodarski in družbeni sistem**. Hitrejši je bil **S od Drave in Karavank** (področje Karantanije)-kjer se oblikuje že v **9. in 10. st**; počasnejši pa **J od Karavank**, kjer se sistem ustalil do **11. st**. V tem procesu se je prvotna alpskoslovenska družba iz svobodnih rodovnih zadrug prelevila v fevdalno.

Potekal je proces **fevdalizacije** zemlje, ki ga je spodbujal vladar z delitvijo zemlje na zemljiška gospodarstva:

~ *zemljo je podeljeval v fevd priseljenim bavarskim in frankovskim plemiškim rodbinam, slovenskim pa v manjši meri*

~ *oblikoval se je sistem zemljiškega gospodarstva (pridvorna, srenjska zemlja, hube..)*

~ *središča zemljiških gospodarstev so postajali gradovi, kjer so izvajali uravno, sodno in vojaško oblast*

~ *kmetija-huba je postala temeljna kmečka gospodarska enota*

~ *poteka proces podrejanja osebno svobodnih kmetov zemljiškemu gospodu-nastaja podložniški razred; v zameno za zagotavljanje lastne zaščite pred nevarnostmi*

5) OBLIKOVANJE SLOVENSkih DEŽEL

* »slovenske dežele«-pojem, ki ga je uveljavilo naše zgodovinopisje.

□ srednjeveške dežele in njihov nastanek

Bile so avtonomne upravne enote znotraj cesarstva, vodili so jih deželni gospodje, ki so skrbeli za javni red in mir, izvajali sodno oblast, vzdrževali svojo vojsko, kovali svoj denar in ustanavljali mesta. Oblikovale so se glede na etnično-nacionalno pripadnost prebivalstva, tako se je razvijala deželna in domovinska zavest. **Dežele niso bile etnično homogene**, v »slovenskih deželah« je prebivalstvo govorilo **slovensko, nemško, italijansko...**

Vladarji so ozemlja delili med cerkvene in posvetne lastnike, zato se je ustvarila lastna družinska in cerkvena posest. Dejanski vpliv nosilca oblasti na razmere v pokrajini je bil odvisen od velikosti njegove lastne posesti.

Odločilnega pomena za nastanek dežele ni bila velikost pokrajine, temveč hitrost njenega notranjega razvoja.

Visoke plemiške rodbine iz notranjosti države so na našem ozemlju pridobivale posesti, najpomembnejše fevdalne rodbine v 11. in 12. st. so bile:

~ posvetne: **Spanheimi, Eppensteinci, Traungavci, Babenberžani, grofje Višnjegorci, grofje Andeški**

~ cerkvene: **Salzburg, Brixen, Freising, Oglejski patriarh**

Te so poskušale pridobiti dedno oblast v posameznih pokrajinah, podrejali so si manjše fevdalce in želeli čim bolj zaokrožiti svojo posest. Ravno s **zaokroževanjem posesti in oblikovanjem skupne deželne uprave so se stare krajin v daljšem časovnem obdobju izoblikovale v dežele.**

Oblikovanje dežel je bil zelo dinamičen proces, zaključil se je v 15. st. Nastale so:

~ **Štajerska**: iz Karantanske, Podravske in Savinjske krajine; gl. mesto: Gradec

~ **Koroška**: iz nekdanje vojvodine Koroške; gl. mesto: Celovec

~ **Kranjska**: iz Kranjske krajine in Dolenjske ob Krki (Gorenjska, Dolenjska, Notranjska); gl. mesto: Ljubljana

~ **Goriška**: Posočje v začetku 16. st.; gl. mesto: Gorica

~ **Trst**: 1382 pride v okvir Habsburške monarhije, strateško zelo pomembna lega-morje

□ V 13. st. so fevdalne plemiške rodbine izumrle, zato se je pričel boj za njihovo posest. V njem sta sodelovali 2 rodbini: **češka kraljeva družina Premysl** in **nemška cesarska družina Habsburg**.

Češki kralj Otokar II Premysl je izkoristil obdobje interregnuma (brezvladje 1250-1273) v RNC in posegel na ozemlje:

~ **Štajerska** (plemstvo ga izvoli za vojvodo)

~ **Avstrija** (pridobi jo s poroko z Marjeto Babenburško)

~ **ostale slovenske dežele** (pridobi jih s podporo plemstva in duhovščine)

~ **1270: združi vse slovensko ozemlje (Postojna), razen Prekmurja**. Tako njegova država zavzema ozemlje od Čeeke do Jadranskega morja. Začasno je vzpostavil pravni red in mir; Slovincem pa ni prinesla narodne potrditve, ker so vodilno vlogo imeli Čehi in Nemci.

~ **1273** – tega leta je bil **izvoljen Rudolf habsburški** za nemškega cesarja. Ta je od Otokarja zahteval vrnitev državnih fevdov (ki si jih je prisvojil v obdobju interregnuma) nemški kroni.

□ **1278- bitka pri Suhih Krutih**, Moravska-spopad med **Otokarjem Premyslom in Rudolfom Habsburškim**. Otokar je v bitki padel, Rudolf in njegovi nasledniki so si tako polagoma prisvojili ozemlja:

Avstrija, Štajerska, Koroška, Kranjska.

1382 so si v konfliktu z Benečani pridobili pomemben izhod na morje-**Trst**

1500 pa so ob smrti zadnjega goriškega grofa pridobili **Goriško**.

6) CELJSKI GROFJE

V 15. st. je oblast Habsburžanov zašla v precejšnjo krizo zaradi:

~ **turških vpadov** (od 1408 dalje)

~ **uspehov Benečanov, ki so si prilastili obmorska mesta, del Istre in Furlanijo**

~ **dviga Celjskih grofov**

a) CELJSKI GROFJE

Celjski grofje so bila najpomembnejša rodbina, ki je imela izvor na ozemlju današnje Slovenije. Začetki te rodbine segajo v **12. st v Savinjsko dolino**. Izvirajo iz gradu **Žovnek pri Braslovčah** (Žovneški grofje), najprej so bili zvesti vazali Habsburžanov. **Pomembnejši so postali v 14. st., ko so po Vovbrških podedovali Celje in bili leta 1341 povzdignjeni v grofe**. Doživljali so **zelo hiter vzpon**, zaradi:

~ **nakupov posestev**

~ **premišljenih porok** (z več porokami so se rodbinsko povezali z bosansko in poljsko dinastijo, usmerjeni so bili tudi na hrvaški in srbski prostor)

~ **politične povezave Hermana II s nemškim cesarjem, mađžarskim in češkim kraljem Sigismundom Luksemburškim**-ta mu je podelil velika ozemlja na Hrvaškem v zahvalo za rešitev življenja v bitki s Turki pri Nikopolju, 1396

~ **pridobitev mitnic in carin**

~ **stopanja v vojaške službe kot najemniki v Dalmaciji, Srbiji, Bolgariji**

~ **dedovanja na podlagi rodbinskih vezi in dednih pogodb**

~ **pridobivanja velikih ozemelj na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem**

Največji vzpon je družina doživela v času **Hermana II** (do 1435); **Friderika II** (do 1454) in **Ulrika II** (do 1456).

□ **1436**- Celjani so bili povzdignjeni v **državne kneze**-naziv, enakovreden tistemu, ki so ga nosili tekmeči Habsburžani.

Zaradi tega je prišlo do več medsebojnih kratkih vojn, ki pa so jih Celjani uspešno zaključili.

Po končani vojni so sklenili **medsebojno pogodbo**, ki pa se je za Celjske grofe izkazala kot pogubna.

Knežji dvor in Celju je bil poleg Trsta pomembno politično in kulturno središče na našem ozemlju. Celjani so bili tudi pomembni donatorji (samostan Pleterje, Ptujška gora..)

□ **1456**- v Beogradu je bil umorjen zadnji Celjan **Ulrik**. Umorili so ga **Mađžari v beograjski trdnjavi**, ker si je hotel prilastiti njihovo krono. V Beograd je prišel z vojsko, da bi obleganemu mestu pomagal v boju proti Turkom. V nepojasnjenih okoliščinah sta umrla tudi oba njegova otroka (naslednika).

Po njegovi smrti so zaradi prej sklenjene pogodbe postali **pravni nasledniki posesti Habsburžani**. Vseeno se je vnel spopad za celjsko dediščino. Friderik Habsburški se je moral zoperstaviti številnim nasprotnikom (Goriški grofje, Walseeji..)

□ Poveljnik oddelkov celjske vojske je bil **Jan Vitovec** (češki poveljnik; uprabi ga tudi Prešeren v sonetnem vencu).

Do leta 1460 so si Habsburžani zagotovili celotno posestev Celjanov

□ **Herman II** je bil najmočnejša osebnost Celjskih grofov. Kot neomajni rodbinski vodja je odločal o vzponu družine in vseh važnejših dogodkih v življenju njegovega naslednika Friderika II, nato še vnuka Ulrika II.

***Friderik II** je bil poročen s hrvaško kneginjo **Elizabeto Frankopansko**; a se je zaljubil v Veroniko iz Desiniča (**Veronika Deseniška**, ki mu po statusu ni bila enakovredna). Elizabeta je umrla v zelo čudnih okoliščinah, oče pa mu je zvezo z Veroniko prepovedal. Friderik je temu kljuboval in se z njo poročil; Herman ga je zato vrigel v ječo, njo na obtožil čarovništva. Čeprav je bila obtožba oproščena, jo je Herman ukazal utopiti.

b) SLOVENSKO OZEMLJE

Ob koncu 15.st. je bilo razdeljeno med 3 države:

☐ **SRCNN-Habsburška monarhija** (92%):

- ~ Kranjska z Ljubljano ~ Goriška z Gorico
- ~ Štajerska z Gradcem ~ vzhodni del Istre
- ~ Koroška s Celovcem ~ Trst

☐ **Beneška republika** (3-8%):

- ~ SZ del Istre (Milje, Koper, Izola, Piran)
- ~ dolina rek Ter in Nadiže
- ~ Rezija

☐ **Ogrsko kraljestvo** (4-2%):

- ~ Prekmurje
- ~ Porabje

7) DRUŽBENE RAZMERE V SREDNJEM VEKU

☐ od 1000 dalje se večja št. prebivalstva:

- ~ izboljša se življenjski standard
- ~ mirnejše obdobje
- ~ s kolonizacijo se povečajo obdelovalne površine, s tem pa se višja življenjski nivo
- ~ z obrtjo in trgovino nastane novi sloj - meščanstvo; s tem je povezan proces urbanizacije, nastanek urbanih naselij

a) SREDNJEVEŠKA KOLONIZACIJA

Gre za dolgotrajen **proces pridobivanja novih obdelovalnih površin**; Evropa je bila namreč 2/3 prekrita z gozdom. Proces traja od **1000-1500**. Nove površine so pridobivali na različne načine:

- ~ požigalništvo/izsekavanje gozdov (najbolj razširjen način v Evropi)
- ~ izsuševanje mokrih področij (ob rekah)
- ~ pridobivanje površin iz morja (izsušitev; nato pa gradnja nasipov)
- ~ namakanje

Kolonizacijo so vodili **posvetni in cerkveni fevdalci** (saj želijo imeti prostor izkoriščen, obdelan), izvajajo jo podložniki.

☐ **Pridobitve na področju kmetijstva:**

- ~ napredek poljedelske tehnike
- ~ uvedba 3 letnega kolobarjenja (ozimno in jaro žito, praha-ledina); s tem je obdelane več zemlje, je bolj donosno
- ~ nova, izpopolnjena orodja (plug, ralo, vile, motika, brana, kosa, srp, cepec, podkovanje konj, komad, jarem, dvoosni voz)

☐ **nižinska kolonizacija:** najprej krčijo nižinski gozd in ustvarijo njive

☐ **višinska/rovatarska kolonizacija:** sega od 800-1000m; pri nas tudi do 1200m.

☐ **notranja kolonizacija:** ko jo izvajajo domači prebivalci in jih je dovolj, da sami pridobijo površine

☐ **zunanja kolonizacija:** pokrajina je redko naseljena, zato zemljiški gospos pripelje ljudi iz svoje izvorne dežele.

b) KOLONIZACIJA NA SLOVENSKEM

Tu poznamo 4 faze poselitve.

☐ **FAZA 1: starejša slovenska kolonizacija**

- ~ čas naseljevanja: **2pol./6 st - 9.st**
- ~ čas naselitve slo. prednikov na področje **V Alp-Spodnja Panonija** (večinoma Slovani in Bavarci)
- ~ naselili so ozemlja, ki so bila poseljena že v antiki in primerna za obdelovanje - **staro kulturno zemljišče, gričevnat in nižinski svet**. Izogibali so se ravnin, zaradi številnih roparskih plemen
- ~ nastajala so **naselja gručastega tipa** - strnjene skupine hiš-gradišča
- ~ ozemlje **ni bilo poseljeno gosto, niti enakomerno**
- ~ poznali so **preprosto poljedelsko tehniko** (požigalništvo, kopaštvo (motika), začetki ornega poljedelstva (ralo z železnik ralnikom, dvoletno kolobarjenje...)
- ~ na kolonizacijo kažejo imena, ki so jih prevzeli od staroselcev (Ig, Laško...) in krajevna imena izpeljana iz besede Selo.

☐ **FAZA 2: notranja in zunanja kolonizacija**

- ~ čas naseljevanja: **10.st - 12.in 13.st**
- ~ obdobje **intenzivne, obsežne kolonizacije**, večja se število prebivalstva zaradi napredka v poljedelski tehniki (orodje, vprega, triletno kolobarjenje...)
- ~ nastajajo **nove obcestne, vrstne, središčne, gručaste vasi**; vsa imena vsebujejo besedo »vas; ves (dorf)«
- ~ **prevladuje notranja kolonizacija**, manj pa zunanja
- ~ prevladuje **nižinska kolonizacija** (Celovška, Graška, Ljubljanska, Celjska kotlina)
- ~ **veča se število nemških priseljencev**, ki jih pripeljejo nemški zemljiški gospodje. S tem se prične **germanizacija**; nastane veliko Nemških jezikovnih otokov: **Sorško in Dravsko polje; J od Donave**

☐ **FAZA 3: višinska kolonizacija**

- ~ čas naseljevanja: **13.st - 14.st; manj 15.st**
- ~ **usmerijo se v višje ležeče predele** - višinska/rovatarska kolonizacija; v višinah okoli 1000m, nekje tudi 1200m.
- ~ na gozdnih posekah so nastajale **samotne kmetije in zaselki**, v visokih predelih pa **planinski pašniki in sirnice**
- ~ imena naselij imajo pridevke »Zgornji«, »Spodnji«, »Novi«,...
- ~ najintenzivnejša je ta faza na **Pohorju, Kobanskem, v Mežiški dolini, nekaterih predelih Gorenjske**
- ~ nastajali so Nemški jezikovni otoki: **Kočevsko, dolina Bače, dolina Selške Sore, Kanalska dolina, Apaško polje**

Do sredine 14.st je bila kolonizacija uspešna, večalo se je število prebivalstva in naselij. V **2.pol/14.st** pa se je proces zaustavil zaradi številnih vzrokov:

- ~ epidemija kuge-črna smrt
- ~ naravne katastrofe (poplave)
- ~ politična nestabilnost, dinastični spori
- ~ obdobje slabih letin (lakota)
- ~ pogostejši turški vpadi (15.st)
- ~ družbeni nemiri na podeželju (kmečki upori)

☐FAZA 4: dodatna kolonizacija

~ čas naseljevanja: **15.,16.st in za tem**

~ pojavljala se je v več različnih oblikah in valovih, sprožile so jo razne katastrofe (turški vpadi, lakote, beg..)

~ poleg že naseljenih območij so kolonizirali tudi **gozdната področja - rovtje**, na **obrobju Karavank, Savinjskih Alp**

~ pomemben val so bili **begunci iz hrvaških in srbskih dežel -Uskoki**; ki so bežali pred Turki; naseljevali so se **v Beli Krajini, v spodnji dolini Krke, na Dravskem polju in Krasu**; od njih imena Horvat, Skok, Turkovič, Ivančič...

~ pride do posebnega **razslojevanja kmečkega prebivalstva**:

---**kajzarji/kočarji**: le ti so imeli malo zemlje, bili so revni, veliko jih gre v mesta delati kot služničad ali v fužine.

---**gruntarji**: veliko zemlje; pri njih so zaposleni kajzarji. Tak način slojevanja se prične v 14.st, traja pa do 19,20 st.

---**gostači**: ljudje brez premoženja, živijo in delajo pri gruntarjih

---**viničarji**: na Dolenjskem in Štajerskem, imajo malo zemlje, delajo za velike vinogradnike

c) POSLEDICE KOLONIZACIJE

~ poveča se obseg obdelovalnih površin, kar vodi do višjega življenjskega standarda

~ zelo se skrčijo gozdne površine; nastanejo nove-obdelovalne; prevladujejo njive v dolgih trakovih

~ nastanek novih naselij (vasi, mesta..)

~ oblikovanje kulturne krajine

~ naraste število prebivalstva

~ istočasno s kolonizacijo je na našem ozemlju potekala **germanizacija** (nenamerna):

~ nastanek Nemških jezikovnih otokov

***Kočevsko**. 1330 je cesar grofom Ortenburškim podaril cca.300družin. To so bili uporni in svojeglavi kmetje iz Saškee in Turingije, ki jih na ta prostor priselijo kazensko. Tu se udomačijo kot Kočevarji. Tu živijo do 2.sv. vojne (cca.12.000), želijo si da bi spadali pod Nemčijo, a pripadejo Italiji (Ljubljanska krajina). Pozimi 41/42 jih preselijo na območje Nemškega rajha-S od Save; kjer ostanejo do 1.45; ko se z umikajočo Nemško vojsko umaknejo na Z.Kočevsko je bilo dolgo zaprto območje.

***Apasško polje**: ozemlje med Dravo in Slo-Avstrijsko mejo; obdrži se do 2.sv. vojne.

***Sorško polje**

***Dravsko polje**

***Kanalska dolina**

***ob zgornjem toku reke Bače**

***področje Selške Sore**

~ zmanjša se slovensko naseljitveno področje na **24.000 km²**

~ spremeni se meja med Nemci in Slovenci, oblikuje se ob koncu 15.st, do 19.st. nespremenjena:

Šmohor, Beljak, Osojke Ture, S od Gospe Svete, Djekše, Labot, Lipnica, Radgona, Monošter

~ spremeni se položaj kmetov:

*V Frankovski dobi je bil podložniški razred neenoten (svobodni, sužnji, hlapci, dekle, kosezi, kmetje...)

~ Do **15.st. pa se je poenotil**, saj so kmetje imeli približno enako velike kmetije, enak donos in obveznosti

~ zaradi kolonizacije je na podeželje pričelo prodirati **blagovno-denarno gospodarstvo**, ki je pomenilo krizo zemljiškega gospostva in razvoj zgodnjega kapitalizma:

--od 13.st. dalje se je uveljavilo **kupno pravo**

--fevdalci so polagoma višali **naturalne dajatve in jih spreminjali v denarne**

--kmetje so se tako pričeli ukvarjati z **neagrarnimi dejavnostmi** (podeželska trgovina-tovorništvo, splavarstvo, rudarstvo, fužinarstvo, steklarstvo..)

--zaradi ukvarjanja z neagrarnimi dejavnostmi je prihajalo do **razslojevanja kmečkega prebivalstva** glede na premoženje (gruntarji, kajzarji, gostači..)

d)OBRT in CEHOVSTVO

Do razcveta obrti pride po letu 1000, ko fevdalec podari osebno svobodo in pravico do obrtnih dejavnosti. Tako lahko svobodni obrtnik odtlej proizvaja kar in kolikor je hotel, glede na povpraševanje.

☐**osnovna obrt**: živilska (mlinarji, peki, kuharji, mesarji, čebelarji), izdelava oblačil (krznarji, krojači, tkalci, šivilje, čevljarji..)

☐**specializirana obrt**: umetelna (suknarji, barvarji, platnarji), kovinsko in lesno predelovalna (ključavničarji, orodni in podkovni kovači, žebjarji, kleparji, zlatarji, steklarji..); suha roba, svečarstvo, zidarstvo in stavbarstvo..

Od 12.st dalje se povežejo v posebne obvezne organizacije- **cehi, ki predstavljajo združenje obrtnikov iste stroke**.

Bili so razslojeni na: **mojstre(najboljši), pomočnike in vajence**. V cehe so najprej sprejeli člane sorodstva. Mojstri so morali voditi izredno moralno življenje in dajati zgled drugim, med seboj so si močno pomagali.

Njihova določila so bila izredno stroga in toga, kar privede tudi do njihovega razpada v 14. in 15.st (zavirajo proizvodnjo).

☐**naloge cehov**:

~ **proizvodnja**: v okviru cehov se odločijo za nabavo surovin, ceno, delovni čas, količino izdelkov..

~ **socialna funkcija**: najprej skrbijo za člane, nato tudi za vdove in otroke, dajejo miloščino..

~ **izobraževalna in vzgojna funkcija**: nadzorujejo drug drugega, živijo moralno..

~ **obrambna funkcija**: člani cehov branijo mesto ob vpadu vojske; v mirnem času stražijo, skrbijo za red in mir

8) RAZVOJ SREDNJEVEŠKIH MEST

a) OBLIKOVANJE MEST

▣ nastanek

~ **renesansa mestnega življenja-kontinuiteta**: v mestih, ki so bila gosto poseljena v antičnem času, se je poselitev ob preseljevanju ljudstev zmanjšala. Od 11. st. dalje se le-ta obnavlja.

~ **nastanek na novo»na zeleni trati**«- mesto, kjer naselbin pred tem ni bilo; ob ugodnih strateških točkah

▣ točke nastanka

~ ob vznožju gradu (zaradi zaščite)

~ ob rekah, izlivih rek v morje

~ v bližini gozdov (kurjava)

~ križišča prometnih poti-ob poteh, cestah, mostovih

~ ob cerkvah, samostanih

*Pri nas so nastajala:

-ob in na ruševinah antičnih mest

-zaradi gospodarskih vzrokov (trgovina na kratke in dolge razdalje)

-zaradi politike deželnega kneza (želi si povečati vpliv in finančne ugodnosti)

-zaradi turških vpadov

Mesta so nastajala na ozemlju posvetnih in cerkvenih zemljiških gospodov, ki so bili zainteresirani da na njihovem ozemlju čim več nastane, saj pričakujejo finančne koristi. Da bi pritegnili čim več ljudi (predvsem obrtnikov, trgovcev), so naselbini začeli dajati razne ugodnosti. Podeljevali so mestne zakonike, ki so bili najtrdnjša pravna oblika mestnih privilegijev-zbirka vseh pravil o lastnini nad mestom, o upravljanju, mestnih dolžnostih... Meščanom podelijo **mestne pravice-privilegije; ob**

obalah so zapisane v statutih:

~ meščani so osebno svobodni

~ imajo pravico do opravljanja obrtne in trgovske dejavnosti

~ pravica do letnih in tedenskih sejmov

~ pravica do kovanja denarja

~ pravica do obzidja

Mesto je postalo **najvišja oblika urbanega življenja** v srednjem veku. Od trga ga je ločevalo mnogo značilnosti:

~ večja površina, večje št. prebivalcev in hiš

~ obzidje

~ lastna samouprava, mestni sodnik in mestni svet

~ osebna svoboda in gibanje meščanov

b) NASTAJANJE MESTNIH ZVEZ

c) SESTAVA PREBIVALSTVA

Srednjeveško družbo so si tedaj razlagali kot skupnost:

»tistih, ki se za vse borijo«- **vitezi, plemstvo**

«tistih, ki za vse molijo«- **duhovniki, menihi**

»tistih, ki za vse delajo«- **kmetje in nižji sloji**

▣ plemstvo in gradovi

~ visoko plemstvo-veliki vazali ~ nižje plemstvo-mali vazali.

Predstavljajo **vladajoči razred** in prebivajo v **gradovih-utrjena plemiška bivališča**, postavljena na težko dostopnih krajih.

Znotraj obzidja so bili bivalni prostori in gospodarski objekti. Obrambni sistem so sestavljali obrambni jarki, obzidje in stolpi. V visokem srednjem veku je svoj razcvet doživljalo viteštvo (njihovo slavo širijo trubadurji). Gradovi so bili:

~ **središče družabnega življenja**- sprejemanje gostov, plemiške dvorne igre, viteški turnirji, predstave akrobatov in trubadurjev.

~ **središče oblasti**: upravna, sodna, gospodarska, vojaška

Plemstvo se je od 15. st. dalje tudi politično udejstvovalo - **sodeluje pri vodenju dežel**. Vsako vodi **deželni knez**, ob njem so **deželni stanovi**, sestavljeni iz **predstavnikov plemstva, duhovščine in meščanstva** (le na Goriškem tudi kmetje). Stanovi odločajo o denarnih in vojaških zadevah, nastavljali so deželne zdravnike in urejali status odvetnikov.

Tako se je oblikoval **sistem dualizma oblasti**. Oblast deželnega kneza je bila omejena, moral se je pogajati s stanovi.

▣ meščanstvo in mesta

Meščanstvo je **nov, vmesni družbeni razred**, ki je nastajal v visokem srednjem veku. Vmesni razred je zato, ker:

~ bili so **osebno svobodni**

~ ukvarjali so se z **neagrarnimi dejavnostmi** (obrt, trgovina, denarni posli..)

~ imeli so **boljšo izobrazbo in višji standard**

~ **sodelovali so v deželnih stanovih**

Meščanstvo je bilo **zelo razslojen razred**:

~ **pravi meščani** – **trgovci, obrtniki, bankirji**: tisti, ki so se v mestu rodili, se vanj poročili ali tam kupili hišo. Sodelovali so pri upravljanju mesta, delovali v mestnih organih, sodili pod mestno upravo in sodstvo.

~ **mestni proletariat** – **služničad, delavci, hlapci, dekletje**: so osebno svobodni, vendar brez pravic. Živeli so od zaslužka pri gospodarju.

~ **Judje** – imeli so poseben status; niso bili pravi meščani, niso imeli mestnih pravic. Ukvarjali so se s trgovino, denarnimi posli, imeli so posebno samoupravo-lastne sodnike. V cehe jih niso sprejemali, zemlje niso smeli obdelovati. Mestnemu gospodu so morali plačevati poseben davek za varnost in pravico, da so lahko opravljali posle. Bili so osvoženi, ker so lahko posojali denar in niso bili kristjani. Živeli so v posebnih delih mesta, doživljali so preganjana in izgone.

d) MESTNA SAMOUPRAVA

~ **mestni statut- zakonik**: zbirka vseh pravil o življenju v mestu: gibanje meščanov, pravica do obzidja, do lastne obrambe, odnosi z drugimi mesti, o upravljanju mesta, o dolžnostih in pravicah meščanov, o vsakdanjiku

~ **mestni sodnik**: najpomembnejša osebnost mesta, zastopa mesto pred vladarjem, razsoja v sporih..

~ **mestni svet**: obravnavajo vprašanja komunalne oskrbe, javne zdravstvene nege in higiene, kakovosti vode in oskrbe z njo, deratizacija, mestne odplake, nadzor gradnje..

e) CELINSKA IN PRIMORSKA MESTA

Prva mesta so nastajala na **Koroškem, nato še Kranjskem in Štajerskem v 13. in 14. st.**

V **15. st. so nastajala zaradi vdora Turkov**-bila so majhna naselja, s pravico do obzidja: **Krško, Kočevje, Lož, Višnja Gora.**

	PRIMORSKA MESTA	CELINSKA MESTA
Mesta	Piran, Koper, Izola, Trst, Milje	Ljubljana, Ptuj, Celje, Maribor, Breže, Kranj, Kamnik..
Nastanek	Renesansa mestnega življenja-11.12.st	»na zeleni trati«-13., 14.st
Obseg	Mesto+agrarna okolica	Omejeni na ozemlje znotraj obzidja, okolica v lasti fevdalca
Gospodarstvo	Trgovina ribištvo pomorstvo obrt Solinarstvo ladjedelništvo kmetijstvo	Obrt, trgovina; kmetijstvo le izven obzidja
Pravo	Mestni statuti	Mestni privilegiji; deli jih zemljiški-mestni gospod
Prebivalstvo	Mestno plemstvo (patriciji), Meščanstvo (obrniki, trgovci, ribiči, kmetje)	Obrtniki, trgovci; plemstvo, duhovščina in Judje so brez mestnih pravic
Samouprava	Izvajajo jo plemstvo-patriciji	Izvajajo jo trgovci in obrtniki, ki so najbogatejši sloj, z gospodarskim, finančnim, političnim vplivom
Cerkev	Sedež župnije v mestih	Sprva župnije v okolici, nato sedež preselijo v mesto
Odnos do Judov	Do njih vlada verska strpnost-toleranca	Izženejo jih okrog 1500

f) CERKVENOUPRAVNA ORGANIZACIJA

a) ŠKOFIJE

□ **811**-med Salzburgom in Oglejem določena **meja na Dravi**; najnižje enote župnije

Od **12. st. dalje** so ustanovljali škofije:

~ **Krka na Koroškem**

~ **Seckau na Štajerskem**

~ **Št. Andraž na Koroškem**

□ **1461**-v Ljubljani ustanovljena **Ljubljanska škofija**, ki je bila prva samostojna cerkvena uprava na naših tleh. Imela je osrednjo lego in vlogo v našem razvoju. Ustanovljena je bila, da bi ustavila vpliv Beneške republike na avstrijskem delu oglejskega patriarhata, deželni knez je želel imeti večji vpliv na cerkveno organizacijo v svojih deželah. Škofija je zavzemala **posestva na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem**; podrejena pa je bila neposredno papežu. Prva dva škofa sta bila Slovenca: **Sigismund Lamberg in Krištof Ravbar.**

b) SAMOSTANI

Pri nas so samostani nastajali od **12. st. dalje**:

~ **cistercijanski**: **Stična, Vetrinj, Kostanjevica na Krki**

~ **kartuzijanski**: **Žiče, Jurkloster, Bistra, Pletrje**

V **13. st.** so nastali **novi, beraški redovi**: **dominikanci, minoriti, avguštinci, franciškani, nemški viteški red.**

Samostani so bili **središče kulturnega in gospodarskega življenja**: **arhitektura, šolstvo (pisanje, prepisovanje), knjižnice, glasba, karitativnost, zdravstvo, novosti v poljedelstvu, vinogradništvu in sadjarstvu.**